

Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije Covid -19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo

Državni zbor RS je dne 02.04.2020 sprejel Zakon o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije Covid -19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (v nadaljevanju: ZIUZEOP).

Namen ZIUZEOP bi naj bila med drugim omilitev posledic epidemije tako za državljane kot tudi za gospodarstvo, predvsem pa ohranjanje delovnih mest in delovanja podjetij, izboljšanje socialnega položaja ljudi, izredna pomoč samozaposlenim, izboljšanje likvidnosti podjetij, oprostitev plačila storitev distribucije,..... Ali bodo in v kolikšni meri ti cilji, nameni tudi doseženi bo pokazal čas, velja pa poudariti, da zakon ni bil oblikovan v okviru socialnega dialoga ter da sindikati pri njegovem nastajanju nismo sodelovali. Podali smo lahko zgolj mnenja, predloge k zakonu, nekateri so bili sicer upoštevani, velika večina njih pa žal ne. ZIUZEOP posega na različna področja, tako v zasebnem kot tudi v javnem sektorju, na področju plačevanja javnih storitev, upokojenecv,..... V nadaljevanju bomo predstavili bistveno ureditev določb ZIUZEOP, ki zadevajo pravice in obveznosti delavcev ter njihov delovno pravni položaj in spadajo po svoji vsebini (ali se nanj vežejo) v poglavje »Področje dela in plačevanja prispevkov za socialno varnost« (členi od 20 do 33).

Pri tem opozarjamo, da je sprejeto zakonsko besedilo v marsičem nejasno, da se zaradi tega odpira marsikatero vprašanje na katerega pa žal v vseh primerih ne bo moč podati jasnega odgovora.

Prav tako opozarjamo, da *Zakon v uradnem listu še ni bil objavljen, kar pomeni, da zaenkrat še tudi ni moč koristiti ukrepov, ki iz njega izhajajo.*

Ukrepi, ki so bili sprejeti in ki se nanašajo na povračila nadomestil plač ter prispevkov za socialna zavarovanja, tudi v primeru višje sile, pa bodo veljali od 13. 3. 2020 dalje. To pomeni, da tudi, če zakon ne bo hitro objavljen, bodo ukrepi veljali za nazaj.

Takoj, ko bo zakon objavljen boste o tem tudi obveščeni. Upam in želim pa si, da bi čas objave bil krajši kot je bil v primeru prvega interventnega zakona.

Področje dela in plačevanja prispevkov za socialno varnost ter pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Na tem področju je urejeno povračilo izplačanih nadomestil plač delavcem pri delodajalcih, ki jim začasno ni moč zagotavljati dela iz poslovnih razlogov oziroma dela ne morejo opravljati zaradi višje sile, oprostitev plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, izredna pomoč samozaposlenih.

Pravico do uveljavlja ukrepov s tega področja imajo vsi delodajalci v RS (torej tako s področja gospodarstva kot tudi negospodarstvo) ne glede na statusno pravno obliko razen:

- neposredni ali posredni uporabnik proračuna Republike Slovenije oziroma proračuna občine, katerega delež prihodkov iz javnih virov je bil v letu 2019 višji od 70 % in
- delodajalec, ki opravlja finančno ali zavarovalniško dejavnost, ki spada v skupino K po standardni klasifikaciji dejavnosti.

Zakon sicer še določa dodaten pogoj, ki pa je vezan po eni strani na upad prihodkov v prvem polletju leta 2020 (v primerjavi z istim obdobjem leta 2019), po drugi strani pa na rast prihodkov v drugem polletju 2020 (v primerjavi z istim obdobjem leta 2019).

Po določbah ZIUZEOP lahko delodajalci iz prejšnjega odstavka napotijo na začasno čakanje na delo delavce najdlje do 31.05.2020, pri čemer pa velja opozoriti, da se lahko ta ukrep (in s tem tudi pravica delodajalca do povračila nadomestil plače in oprostitve plačila prispevkov) podaljša še za 30 dni, če epidemija ni preklicana do 15.maja 2020. Na tem mestu opozarjamo, da zakonske določbe predvidevajo veljavnost za nazaj in sicer je presečen datum 13.03.2020. Z drugimi besedami povedano: delodajalec je upravičen do povračil nadomestil plač za čas čakanja na delo iz poslovnih razlogov ali

zaradi nezmožnosti opravljanja dela zaradi višje sile ter oproščen plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje tudi v primeru, če je delavec napotil na čakanje pred pričetkom veljavnosti zakona (npr. 16.03.2020). Pri tem velja opozoriti, da se **določbe Zakona o ukrepih na področju plač in prispevkov, ki se nanašajo na pravico do delnega povračila izplačanih nadomestil plače delavcem na začasnem čakanju na delo, ne uporabljajo za čas trajanja začasnih ukrepov iz ZIUZEOP**. Pravice in obveznosti delavcev, ki so po določbah ZIUZEOP napoteni na čakanje na delo so:

- Delavec, ki je napoten na začasno čakanje na delo in delodajalec zanj prejema povračilo izplačanega nadomestila plače, ohrani vse pravice in obveznosti iz delovnega razmerja, razen tistih, ki so z določbami ZIUZEOP določene drugače
- v času začasnega čakanja na delo ima delavec obveznost, da se na zahtevo delodajalca vrne na delo do sedem zaporednih dni v tekočem mesecu. Delodajalec mora o tem predhodno obvestiti Zavod za zaposlovanje
- Če je bila plača delavca znižana zaradi določitve krajšega polnega delovnega časa pri delodajalcu, se za določitev osnove za nadomestilo plače za čas začasnega čakanja na delo upošteva plača ali osnova za nadomestilo plače iz zadnjih treh mesecev pred določitvijo krajšega polnega delovnega časa
- Če delavec v dogovoru z delodajalcem v času začasnega čakanja na delo izrabi pravico do letnega dopusta, ima za čas izrabe letnega dopusta pravico do nadomestila plače v skladu z zakonom, ki ureja delovna razmerja
- Čakanje na delo se lahko odredi zgolj v pisni obliki, v njem pa je delodajalec dolžan določiti čas začasnega čakanja na delo, možnosti in način poziva delavcu, da se predčasno vrne na delo, ter višino nadomestila plače.

Delodajalec ima tudi **pravico do povračila izplačanih nadomestil plače za tiste delavce, ki zaradi višje sile ne morejo opravljati dela**. Pri tem pa je pogoj, da delodajalec izjavi, da delavci dela ne opravljajo zaradi višje sile, ki je posledica obveznosti varstva otrok zaradi zaprtja vrtcev in šol in drugih objektivnih razlogov ali nemožnosti prihoda na delo zaradi ustavitve javnega prevoza ali zaprtja mej s sosednjimi državami in zaradi tega prejemajo nadomestilo plače. V ta namen nekateri delodajalci delavcem že tudi dajejo v podpis izjave iz katerih je to razvidno. Ali je vsebina tovrstne izjave ustrezna in ali odraža dejansko stanje pa je najbolje, da člani sindikata preverijo pri svojem sindikalnem zaupniku oziroma v najbližji teritorialni enoti ZSSS.

V vseh primerih, torej tako v primeru, ko delavec je delavec napoten na čakanje na delo iz poslovnih razlogov kot tudi v primeru, ko dela ne opravlja zaradi višje sile, ima delavec pravico do nadomestila plače v višini, ki je določena z ZDR-1 za primer začasne nezmožnosti zagotavljanja dela iz poslovnih razlogov. To je, v višini 80% povprečne mesečne plače za polni delovni čas iz zadnjih treh mesecev oziroma iz obdobja dela v zadnjih treh mesecih pred začetkom odsotnosti. **Pri tem pa opozarjamo, da to nadomestilo plače ne more biti nižje od minimalne plače v Republiki Sloveniji**. In v tem delu se ZIUZEOP razlikuje od določb ZDR-1. Seveda pa spodnja meja denarnega nadomestila velja samo za čas veljavnosti tega zakona. Je pa potrebno v tej povezavi opozoriti še na določbo 70.člena ZIUZEOP, ki na žalost za **javne uslužbenke in funkcionarje, ki zaradi odrejene karantene ne morejo opravljati dela v skladu s sklenjeno pogodbo o zaposlitvi ali izvrševati funkcije, delodajalec pa jim ne more organizirati dela na domu postavlja v drugačen položaj saj določa drugačno ureditev**. Ti imajo namreč *pravico do nadomestila plače v višini, kot je določena z zakonom, ki ureja delovna razmerja, za primer začasne nezmožnosti zagotavljanja dela iz poslovnega razloga, ki pa je v praksi lahko tudi nižje od minimalne plače*.

V praksi sicer utegnejo nekateri delodajalci smatrati razlagati, da določbe ZIUZEOP določajo tudi zgornjo mejo denarnega nadomestila za čas čakanja na delo ali zaradi nezmožnosti opravljanja dela iz razlogov višje sile. Vendar temu ni tako! **Zgornja meja denarnega nadomestila plače v obeh primerih ni določena! Določena je zgolj zgornja meja povračila do katere je upravičen delodajalec** (upravičen je do povračila, ki ne presega povprečne plače za leto 2019 v RS, preračunane na mesec, zmanjšane za

prispevke zavarovanca-delavca), kar pa nima vpliva na višino nadomestila do katerega je upravičen delavec. Delavec je v vsakem primeru upravičen do višjega nadomestila plače, če mu to po določbah ZDR-1 pripada, delodajalec pa mu je to dolžan izplačati. Podobna ureditev velja tudi za povračila prispevkov za vsa socialna zavarovanja.

Izjema glede povračil nadomestila plače velja le za neposredne ali posredne uporabnike proračuna Republike Slovenije oziroma proračuna občine, katerih delež prihodkov iz javnih virov je bil v letu 2019 nižji od 70 %. Ti lahko uveljavljajo povračilo nadomestila plače le v višini deleža, ki je enak deležu njihovih prihodkov iz nejavnih virov.

Če je delavec ob napotitvi na začasno čakanje na delo ali med trajanjem začasnega čakanja na delo ali višje sile uveljavil oziroma je upravičen do dela s krajšim delovnim časom in prejema delno nadomestilo na podlagi predpisov o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ali je upravičen do dela s krajšim delovnim časom na podlagi predpisov o zdravstvenem zavarovanju ali starševskem varstvu, se nadomestilo plače po določbah ZIUZROP v tem času izplačuje v sorazmernem delu, delavec pa zadrži pravico do prejemkov oziroma plačila prispevkov iz socialnih zavarovanj kot da bi delal.

Pravico do povračila nadomestila plače lahko uveljavi tudi delodajalec, ki je napotil delavce na začasno čakanje na delo oziroma pri katerem delavec zaradi višje sile ni mogel opravljati dela že pred uveljavitvijo ZIUZEOP in sicer za obdobje od 13. marca 2020 dalje, če vloži ustrezno vlogo v osmih dneh od uveljavitve ZIUZEOP. Seveda pa mora izpolnjevati vse pogoje, ki so predpisani z zakonom.

Pravice do povračila izplačanih nadomestil plače ne more uveljavljati delodajalec:

- ki ne izpolnjuje obveznih dajatev in drugih denarnih nedavčnih obveznosti v skladu z zakonom, ki ureja finančno upravo, ki jih pobira davčni organ,
- če ima neplačane zapadle obveznosti na dan vložitve vloge. Šteje se, da delodajalec ne izpolnjuje obveznosti iz te alineje tudi, če na dan oddaje vloge ni imel predloženih vseh obračunov davčnih odtegljajev za dohodke iz delovnega razmerja za obdobje zadnjih petih let do dne oddaje vloge;
- če je nad njim uveden postopek stečaja.

Zlasti je pomembno, da mora delodajalec:

- v obdobju prejemanja povračila izplačanih nadomestil plače delavcem izplačevati neto nadomestila plače.
- v obdobju iz prejšnjega alineje delodajalec ne sme odrediti nadurnega dela, če to delo lahko opravi z delavci na začasnem čakanju na delo
- v primeru, ko delavca pozove na delo, je o tem predhodno dolžan obvesti Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Če delavcu preneha odsotnost iz razlogov višje sile, je o tem delodajalec dolžan obvestiti Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje z dnem prenehanja odsotnosti.

V kolikor bi delodajalec ravnal v nasprotju s temi obveznostmi je dolžan prejeta sredstva v celoti vrniti v trikratni višini. Prav tako je dolžan sredstva vrniti delodajalec, če začne postopke likvidacije po zakonu, ki ureja gospodarske družbe, v obdobju prejemanja sredstev in po prenehanju prejemanja sredstev, ki je enako obdobju prejemanja sredstev.

ZIUZEOP prav tako določa, da za zaposlene v zasebnem sektorju, ki delajo, država krije prispevke za pokojninsko in invalidsko zavarovanje tako za delavca kot tudi za delodajalca. Iz tega razloga je **delodajalec vsakemu zaposlenemu, ki dela in čigar zadnja izplačana mesečna plača ni presegla trikratnika minimalne plače, dolžan izplačati mesečni krizni dodatek v višini 200 evrov, ki je oproščen plačila vseh davkov in prispevkov.** Do tega dodatka je delavec upravičen za delo v mesecu aprilu in mesecu maju 2020. Seveda pod pogojem, da dela v teh kriznih razmerah.

Zaposleni v javnem sektorju, ki so pri svojem delu nadpovprečno izpostavljeni tveganju za svoje zdravje oziroma prekomerno obremenjeni zaradi obvladovanja epidemije, so upravičeni do dodatka za nevarnost in posebne obremenitve v času epidemije, ki znaša največ 100 % urne postavke osnovne plače zaposlenega.

Inšpekcijski nadzor nad zgoraj navedenim opravlja Inšpektorat Republike Slovenije za delo in sicer v skladu s predpisi, ki urejajo inšpekcijski nadzor.

Andrej Zorko,
Izvršni sekretar ZSSS